

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK: 343.9.018

Primljeno: travanj 2020.

DALIBOR DOLEŽAL*, ANITA JANDRIĆ NIŠEVIĆ**, TIHANA NOVAK***

Specifičnosti povezanosti dobi i kriminaliteta droga promatrane kroz koncept kriminalne karijere

Sažetak

Kriminalitet povezan s ilegalnim drogama odavno je predmetom različitih vrsta istraživanja - ponajprije usmjerenih na iznalaženje mogućnosti za njegovu prevenciju. Jedan od koncepata kroz koji se može promatrati ova povezanost jest i koncept kriminalne karijere. Ovaj se rad bavi povezanošću dobi i činjenja kaznenih djela povezanih s ilegalnim drogama kroz koncept kriminalne karijere. Glavni rezultati pokazuju kako ispitanici najčešće čine kazneno djelo krađe s ciljem pribavljanja sredstava za kupovanje ilegalnih droga te kako sudionici pod utjecajem droge najčešće čine kaznena djela krađe, odnosno razbojništva, neovisno o promatranoj dobi. U radu se nadalje prikazuje i povezanost drugih aspekata povezanosti kriminaliteta droga i određenih dobnih skupina, što je od važnosti prilikom izučavanja ovoga fenomena u svrhu prevencije, ali i penološkog tretmana počinitelja spomenutih kaznenih djela.

Ključne riječi: *dob, kriminalitet, ilegalne droge, kriminalna karijera.*

1. UVOD

Potreba za prevencijom kriminaliteta vezanog uz ilegalne droge oduvijek je bila na visokom mjestu prioriteta različitih zemalja diljem svijeta. Razlog za takvo što jest činjenica kako se uz konzumiranje ilegalnih droga gotovo uvijek vezalo činjenje kaznenih djela što, naravno, utječe i na stav javnosti prema ilegalnim drogama te kreiranje prevencijskih politika vezano uz konzumiranje ilegalnih droga, ali i kriminalitet vezan uz ilegalne droge.

* Dalibor Doležal, Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska.

** Anita Jandrić Nišević, Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska.

*** Tihana Novak, Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska.

Važno je imati na umu da veza između droge i kriminala može biti dinamična te može tijekom vremena varirati kod iste osobe. Zajednički pristup u empirijskim studijama bio je primjena Goldstein-ovog trojnog pojmovnog okvira za odnos između droge i kriminala. Ovaj model prikazuje kako droga vodi do nasilja kroz integraciju psihofarmakološkog, ekonomskog i sistemskog modela. Iako možda ne obuhvaća sve moguće odnose između droge i kriminala, ovaj pristup osigurava koristan okvir za analizu kriminaliteta vezanog uz drogu (Goldstein, 1985).

Psihofarmakološki kriminalitet obuhvaća kaznena djela počinjena pod utjecajem psihoaktivne tvari, kao rezultat njezine akutne ili kronične uporabe. Ekonomski kriminalitet obuhvaća kaznena djela počinjena kako bi se stekao novac (ili droga) potreban za nastavak uporabe droge. Sistemski kriminalitet uključuje kaznena djela počinjena unutar tržišta droga, kao dio poslova ponude, distribucije i uporabe. Kao četvrtu vrstu Menard i sur. (2001) te EMCDDA (2007) navode prekršaje iz različitih zakona koji podrazumijevaju kaznena djela počinjena kao kršenje zakonodavstva vezanog uz drogu. Uvijek je teško procijeniti pravi ukupni opseg bilo koje vrste kriminaliteta te tamnu brojku - i to je osobito slučaj kod kriminaliteta vezanog uz drogu. Ono što je bitno naglasiti jest to kako gore spomenute četiri kategorije kriminaliteta vezanog uz drogu i modeli iz kojih su izvedene nisu međusobno isključivi jer se i kategorije i modeli mogu preklapati, kao i populacija na koju se odnose (Menard i sur., 2001; EMCDDA, 2007).

Problematično područje koje se veže uz kriminalitet povezan s konzumiranjem ilegalnih droga jest način na koji su kriminalitet općenito i konzumiranje ilegalnih droga međusobno povezani. Dosadašnja istraživanja na tu temu pokazala su kako je ta povezanost iznimno kompleksna (Stenbacka i Stattin, 2007; Seddon, 2000; Bean i Wilkinson, 1988; Hunt, 1991, Brochu i sur., 2000, Gjeruldsen i sur., 2004; Menard i sur., 2001).

Na temelju brojnih istraživanja o ovoj povezanosti, počela su se provoditi i istraživanja o tome kako je upotreba različitih vrsta ilegalnih droga povezana s činjenjem kaznenih djela i postoji li povezanost između određenih droga te vrste i intenziteta takve aktivnosti (Baumer i sur., 1998, Nurco i sur., 1991, Shwaner, 2009; Hayhursta i sur., 2017). Jedno od takvih istraživanja jest ono koje je proveo Broch i sur., (2000) a koji su u svojoj analizi nastojali doći upravo do ovakvih podataka. Rezultati njihova istraživanja ukazuju na činjenicu kako su kaznena djela poput krađe i teške krađe pokazala veću prevalenciju zlouporabe droga na dan počinjenja kaznenog djela. Kaznena djela razbojništva i pokušaja razbojništva pokazala su, međutim, najjasniju prediktivnost zlouporabe droge. Rezultati su također pokazali kako je bilo vrlo malo povezanosti između zlouporabe ilegalnih droga i seksualnih delikata koji su se češće vezali uz pretjeranu konzumaciju alkohola više negoli uz konzumaciju ilegalnih droga. Nadalje, Broch i sur. (2000) istaknuli su činjenicu kako su većinu težih kaznenih djela vezano uz ilegalne droge počinili pojedinci koji sami nisu bili konzumenti ili ovisnici o ilegalnim drogama. Slične rezultate dobila su i brojna druga istraživanja, primjerice (Rafaiee i sur., 2013; Butorac i Mikšaj-Todorović, 2002; Šarić i sur., 2002).

Osim istraživanja povezanosti ilegalnih droga i kriminaliteta, u kriminologiji je posebna pozornost posvećena i istraživanjima povezanosti dobi i kriminaliteta. Veliki broj istraživanja na tu temu pokazao je kako se antisocijalne i kriminalne aktivnosti povećavaju tijekom adolescencije, dostižu vrhunac oko 17 godine (s vrhuncem nešto ranije u pogledu kriminaliteta vezanog uz imovinu u odnosu na nasilni kriminalitet) i opadaju kada pojedinci uđu u odraslu dob (Farrington, 1986; Farrington i sur., 2013; Moffitt 1993; Piquero i sur., 2003; 2007).

Daljnja istraživanja povezanosti krivulje dobi i kriminaliteta dovela su do pojave pojma „kriminalne karijere“ (Farrington, 1986), novijeg kriminološkog koncepta koji je zaslužan za čitav niz kriminoloških teorija i pravaca koji su objedinjeni u nazivima „razvojna kriminologija“ ili „kriminologija životnog vijeka“. Kriminalna karijera podrazumijeva longitudinalni niz počinjenih kaznenih djela u određenome vremenskom razdoblju (Blumstein i sur., 1986). Kao sam koncept, kriminalna se karijera sastoji od četiriju dimenzija (Piquero i sur., 2007b): participacije, učestalosti činjenja kaznenih djela, težine kaznenog djela, duljine kriminalne karijere te kraja navedenoga. Značaj koncepta kriminalne karijere očituje se i u činjenici kako se, promatrajući osobitosti činjenja kaznenih djela, utvrdilo kako većinu kaznenih djela počini relativno mali broj istih osoba; većina osoba koja čine kaznena djela počela su s delinkventnim ponašanjem i činjenjem kaznenih djela u vrijeme adolescencije; dok je zamjetno da činjenje kaznenih djela nakon ulaska u odraslu dob opada (Moffitt 1993, Piquero i sur., 2003; 2007a; Blumstein i sur., 1986; Eggleston i Laub, 2002; Elander i sur., 2000).

Važnost koncepta kriminalne karijere jest i u mogućnosti promatranja razlike u osobitostima činjenja kaznenih djela pojedinaca različitih dobnih skupina unutar iste grupe kaznenih djela ili istoga kaznenog djela (Nagin i Paternoster, 1993; Horney i sur., 1995; Hser i sur., 2007; Carlsson, 2012). Daljnjim istraživanja u ovome području došlo se do spoznaja kako različite dobne skupine čine različita kaznena djela (Ulmer i Steffensmeier, 2014). Vezano uz kriminalnu karijeru, to znači kako osoba u jednome razdoblju trajanja kriminalne karijere može činiti određenu vrstu kaznenih djela, a u drugome razdoblju može činiti sasvim druge vrste kaznenih djela. Pretpostavka je da se s vremenom kriminalna karijera općenito može mijenjati u smislu učestalosti činjenja kaznenih djela, njihove težine, ali i vrste. Nadalje, uzimajući u obzir koncepte „prekretnica“ (Sampson i Laub, 1993; 2005) te rizičnih i zaštitnih čimbenika (Bašić, 2000; Farrington i sur., 2012), jedna od pretpostavki jest i ta kako se utjecaj rizičnih i zaštitnih čimbenika mijenja u odnosu na pojedina životna razdoblja (Farrington, 2014). Na temelju rezultata istraživanja na području kriminalne karijere i osobitosti počinitelja kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga, jedan od ciljeva ovoga istraživanja bio je utvrditi razlike u činjenju kaznenih djela povezanih s drogom s obzirom na dob.

2. METODOLOGIJA

Istraživanje na temelju kojeg su prikupljeni podaci imalo je za opći cilj prikupiti podatke o strukturi i dinamici tržišta droga u Republici Hrvatskoj. Uzorak u ovome dijelu istraživanja čini 156 počinitelja kaznenih djela osuđenih prema člancima 190., 191. i 191.a KZ-a (Neovlaštena proizvodnja i promet drogama, Omogućavanje trošenja droga te Neovlaštena proizvodnja i promet stvari zabranjenih u sportu); te počinitelji kojima je dijagnosticirana ovisnost o opojnim drogama neovisno o počinjenom kaznenom djelu, a koji su služili kaznu zatvora u Kaznionici u Lepoglavi, Kaznionici u Glini te u Zatvoru u Zagrebu.

Podaci za potrebe ovoga istraživanja prikupljeni su u razdoblju od veljače do lipnja 2017. godine primjenom upitnika samoiskaza posebno sastavljenog za ovo istraživanje a koji je kreiran na temelju rezultata studije provedene u 2016. godini (Jandrić Nišević i sur., 2017) i sastoji se od dva dijela. Prvi dio ima 40 varijabli od kojih se 15 odnosi na definiranje općih sociodemografskih i kriminoloških varijabli, a ostale su kreirane kako bi se ispitale različite forme sekundarnog kriminaliteta te načina funkcioniranja tržišta droga u Republici

Hrvatskoj. Drugi dio upitnika namijenjen je kvalitativnoj analizi (analizi teksta) i sastoji se od pet pitanja na koja su ispitanici odgovarali opisno, a odnosi se specifično na organizaciju tržišta droga. U ovome radu bit će prikazani samo rezultati koji se odnose na prvi dio upitnika, odnosno na kvantitativne podatke.

Podaci u Kaznionici u Lepoglavi, Kaznionici u Glini te Zatvoru u Zagrebu prikupljeni su od strane posebno educiranih službenika navedenih kaznenih tijela koji su prethodno napravili odabir potencijalnih sudionika u istraživanju, pojasnili im svrhu i ciljeve istraživanja te su sudionici dobrovoljno pristupili ispunjavanju upitnika. Uloga službenika kaznenih tijela bila je osigurati razumijevanje svih varijabli u upitniku te pomoći njihovu ispunjavanju - ukoliko je za time bila iskazana potreba. Istraživanje je bilo u potpunosti anonimno, a ispunjeni su upitnici istraživačkom timu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta dostavljeni u posebno zapečaćenim omotnicama čime je bila zajamčena anonimnost te su ispoštovana sva etička pravila struke te istraživanja. Podaci dobiveni upitnikom samoiskaza obrađeni su kvantitativnom analizom podataka u programu SPSS for Windows, metodom deskriptivne analize i multivarijatne obrade podataka.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Sociodemografske i kriminološke karakteristike uzorka

Uzorak ispitanika činilo je 156 počinitelja muškog spola u dobi između 21 i 63 godine, pri čemu je prosječna dob iznosila 35,8 godina ($SD=8,019$). Vežano uz stupanj obrazovanja, većina ispitanika, njih 59 % ima završenu srednju školu, dok 26 % ispitanika ima završenu osnovnu školu. Nakon njih, slijede ispitanici koji imaju završenu višu školu te nezavršenu osnovnu školu sa 6 %, a najmanje ima ispitanika koji su završili fakultet u iznosu od 3 %. Vežano uz duljinu kazne, prema dobivenim podacima minimalni iznos kazne iznosio je 4 mjeseca, a maksimalni 480 mjeseci, pri čemu prosječna duljina kazne iznosi 78,37 mjeseci ($SD=81,44$), odnosno 6,5 godina.

Nadalje, u istraživanju se tražio podatak i o broju kazni zatvora koje su odslužene prije trenutne kazne zatvora. Prema dobivenim podacima, najmanji broj odsluženih kazni zatvora iznosio je 0, dok je maksimalni broj iznosio 10, pri čemu je prosječan broj odsluženih kazni zatvora iznosio 1,53 ($SD=1,68$).

Što se tiče broja izrečenih uvjetnih osuda, dobiveni podaci pokazuju kako je najmanji broj izrečenih uvjetnih osuda iznosio 0, a najveći 20, pri čemu je prosječan broj izrečenih uvjetnih osuda iznosio 2,14 ($SD=3,14$).

Podaci o bračnom statusu ispitanika pokazuju kako 54 % njih žive kao samci, u 20 % slučajeva u izvanbračnoj zajednici te u 13 % slučajeva u braku. Postotak ispitanika koji su u braku, ali ne žive zajedno iznosi 3 %, a 2 % ispitanika izjavilo je kako su u statusu udovca. Nadalje, 8 % ispitanika izjavilo je kako je njihov bračni status nešto drugo pri čemu su imali mogućnosti sami dopisati na što se to točno odnosi. Odgovori su sljedeći: djevojci sam dao "slobodu kretanja", dvije bivše, neoženjen, imam „jednu“ dragu osobu, rastavljen, rastavljeni otac, razveden, sretno rastavljen, sretno razveden, trenutačno ne pričamo, u postupku rastave te živim s roditeljima.

Istraživanjem su također prikupljeni podaci vezano uz radni odnos prije izdržavanja kazne zatvora. Prema dobivenim podacima o radnome statusu prije izdržavanja kazne, 50 % ispitanika izjavilo je kako je bilo povremeno zaposleno, dok ih je 26 % bilo nezaposleno. Stalno zaposlenih je bilo 24 % ispitanika.

Prema dobivenim podacima, ispitanici su u 47,1 % imali prije izrečenu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti, a kod 39,6 % ispitanika nije bilo prethodno izrečenih mjera. Ispitanici su u 15,6 % slučajeva imali izrečenu mjeru zabrane upravljanja motornim vozilom, a u 13 % obvezno psihijatrijsko liječenje. Obvezan psihosocijalni tretman imalo je 6,5 % ispitanika, a zabranu potpunog ili djelomičnog obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti imalo je 2 % ispitanika.

Vezano uz dijagnozu ovisnosti o opijatima, u 65 % slučajeva ispitanicima je postavljena dijagnoza ovisnosti o opijatima, dok kod 35 % ispitanika to nije bio slučaj.

S obzirom na to kako je cilj istraživanja bio prikupiti podatke relevantne za kaznena djela povezana s ilegalnim drogama, prikupljeni su podaci o vrsti kaznenog djela zbog kojeg su ispitanici trenutačno na izdržavanju kazne zatvora. U ovome dijelu upitnika bilo je moguće odabrati više odgovora, s obzirom na činjenicu kako ova populacija često ima više kaznenih djela u stjecaju. Prema dobivenim podacima, ispitanici se u najvećem postotku od 41,6 % izdržavali kaznu zatvora zbog počinjenja kaznenog djela razbojništva. Nakon njega, slijede teška krađa u 24,8 % slučajeva, neovlaštena proizvodnja i promet drogama u 21,5 % te krađa u 16,8 % slučajeva. Nakon ovih kaznenih djela, slijede kaznena djela omogućavanja trošenja droga (8,1 %), razbojnička krađa (6,7 %) te teško ubojstvo (6,1 %). Ostala kaznena djela spominju se u vrlo malim postocima, a najmanji postotak odnosi se na kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Na upit jesu li ikada ilegalno djelovali kako bi pribavili drogu, 81 % ispitanika izjavo je kako je to bio slučaj, dok je 19 % njih izjavilo kako to nije bio slučaj. Od ponuđenih aktivnosti, 52,9 % ispitanika izjavilo je kako su počinili kazneno djelo krađe kako bi došli do droge, a prijetnju i fizičko nasilje odabralo je 15,7 % ispitanika, dok se ucjenom poslužilo 5,8 %. Nadalje, na upit jesu li ikada počinili kazneno djelo pod utjecajem droge, 74 % ispitanika izjavilo je kako je počinilo kazneno djelo pod utjecajem droge, dok njih 26 % nije počinilo kazneno djelo pod utjecajem droge. Detaljnije, 67 % ispitanika izjavilo je kako se najčešće radilo o kombinaciji više vrsta droga koje su bile ponuđene upitnikom (heroin, kokain, marihuana, amfetamini, supstitucijske terapije, halucinogene droge te hašiš). Od ostalih odgovora koji su ponuđeni, 11,3 % ispitanika najčešće je činilo kaznena djela pod utjecajem heroina, 9,6 % pod utjecajem kokaina, 4,3 % pod utjecajem marihuane te 2,6 % pod utjecajem amfetamina. Pod utjecajem supstitucijske terapije kaznena djela činilo je 1,7 % ispitanika, halucinogenih droga i hašiša 0,9 %.

Podaci pokazuju kako su najčešća kaznena djela počinjena pod utjecajem droga bila kaznena djela krađe i razbojstva u 67 % slučajeva, zatim nasilna kaznena djela u 12 % slučajeva te u 1 % slučajeva kaznena djela protiv spolne slobode. U 20 % slučajeva radilo se o nekim drugim kaznenim djelima te su ispitanici dopisali o kojim se djelima radilo, primjerice, oduzimanje slobode, krijumčarenje ljudi, prijevara, prodavanje droge i računalne prijevare.

3.1.1. Povezanost dobi i činjenja kaznenih djela povezanih sa zlouporabom ilegalnih droga

Kako bismo ispitali razlike u činjenju kaznenih djela povezanih s drogom s obzirom na dob, sudionici su prema dobi kategorizirani u tri skupine: 21-30 godina, 31-40 godina te 41-63 godine.

Tablica 1: Najčešće činjena kaznena djela pod utjecajem droge ovisno o dobi zatvorenika

Tip kaznenih djela	Dobne skupine		
	21-30 n=29	31-40 n=63	41-63 n=17
	f (%)		
Nasilna kaznena djela	7 (24,14)	6 (9,52)	0
Krađa/razbojništvo	20 (68,97)	41 (65,08)	12 (70,59)
Kaznena djela protiv spolnih sloboda	0	1 (1,59)	0
Drugo	2 (6,90)	15 (23,81)	5 (29,41)

Iz tablice 1 može se zaključiti kako, neovisno o dobi, sudionici pod utjecajem droge najčešće čine kaznena djela krađe, odnosno razbojništva, dok su kaznena djela protiv spolnih sloboda najrjeđa.

Tablica 2: Broj sudionika (i postotak) unutar pojedine dobne skupine koji su počinili određeno kazneno djelo kako bi pribavili drogu

Kazneno djelo koje su počinili kako bi došli do droge	Dobne skupine		
	21-30 n=30	31-40 n=67	41-63 n=24
	f (%)		
Fizičko nasilje	6 (20,00)	12 (17,91)	1 (4,17)
Prijetnja	5 (16,67)	13 (19,40)	1 (4,17)
Ucjena	3 (10,00)	4 (5,97)	0
Krađa	15 (50,00)	38 (56,72)	11 (45,83)
Ništa	10 (33,33)	19 (28,36)	8 (33,33)

U skladu sa svim dosadašnjim rezultatima istraživanja (Broch i sur., 2000; Baumer i sur., 1998; Nurco i sur., 1991; Shwaner, 2009; Hayhursta i sur., 2017), ispitanici su izjavili kako se najčešće upuštaju u krađu s ciljem pribavljanja droge. Ovo kazneno djelo najzastupljenije je u sve tri dobne skupine.

Tablica 3: Broj sudionika (i postotak) unutar pojedine dobne skupine koji su počinili određeno kazneno djelo kako bi utjerali dug vezan za drogu

Kazneno djelo koje su počinili kako bi utjerali dug vezan za drogu	Dobne skupine		
	21-35 n=16	36-50 n=39	51-63 n=10
	f (%)		
Fizičko nasilje	7 (43,75)	24 (61,54)	1 (10,00)
Prijetnja	9 (56,25)	25 (64,10)	6 (60,00)
Ucjena	4 (25,00)	9 (23,08)	2 (20,00)
Krađa	4 (25,00)	14 (35,90)	5 (50,00)

Iz tablice 3 vidljivo je kako - da bi utjerali dug vezan za drogu - sudionici bez obzira na to kojoj dobnoj skupini pripadaju, najčešće rabe prijetnju. Također često pribjegavaju fizičkom nasilju, ali je ono češće kod sudionika do 40 godina. U dobnoj skupini iznad 40 godina, korištenje fizičkog nasilja sa svrhom utjerivanja duga značajno je rjeđe negoli kod zatvorenika iz drugih dviju dobnih skupina ($\chi^2=8,714$; $df=2$; $p<,05$).

Tablica 4: Broj sudionika (i postotak) unutar pojedine dobne skupine koji su počinili određeno kazneno djelo ili lagali liječniku kako bi došli do novca za plaćanje duga napravljenog zbog droge

Kazneno djelo ili drugi postupak koji su učinili kako bi došli do novca za plaćanje duga	Dobne skupine		
	21-30 n=23	31-40 n=52	41-63 n=15
	f (%)		
Krađa/razbojništvo	15 (65,22)	37 (71,15)	7 (46,67)
Pronevjera	2 (8,70)	8 (15,69)	3 (20,00)
Prostitucija	0	0	1 (3,67)
Preprodaja (dilanje) droge	7 (30,43)	31 (59,62)	7 (46,67)
Laganje liječniku kako bi došli do veće količine supstitucijske terapije za prodaju	1 (4,35)	10 (19,23)	2 (13,33)

Prema podacima iz tablice 4, vidljivo je kako su ispitanici u najvećoj mjeri činili kaznena djela krađe ili razbojništva kako bi došli do novca za plaćanje duga nastalog zbog zlouporabe droga. Međutim, zanimljiv je podatak kako je tih ispitanika bilo najviše iz dobne skupine od 31 godine do 40 godina života.

Diskusija

Činjenica kako veliki broj ispitanika u ovome uzorku ima završenu srednju školu očekivana je s obzirom na to kako se radi o ispitanicima kojima je u velikom postotku već uspostavljena dijagnoza ovisnosti o opijatima, a prema Izvješću o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2017. godini (u daljnjem tekstu: Izvješće; Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2017), najveći broj liječenih osoba zbog zlouporabe opijata ima završenu srednju školu. No, treba biti oprezan prilikom usporedbe rezultata ovoga istraživanja s Izvješćem jer najveći postotak ispitanika u Izvješću čine osobe koje su ovisne o opijatima; dok se u ovome istraživanju radi o osobama koje konzumiraju više vrsta ilegalnih droga istodobno, što podrazumijeva kako se mogu naći neke sličnosti, ali i razlike.

Vezano uz radni status, podaci su također slični podacima iz Izvješća, poglavito u pogledu stalno zaposlenih. Podatak kako se u uzorku nalazi 50 % ispitanika koji su povremeno zaposleni treba gledati u kontekstu činjenice kako je rad na određeno vrijeme već nekoliko godina najprisutniji oblik zapošljavanja u Hrvatskoj što značajno doprinosi financijskoj nestabilnosti građana, ali također i traženju drugih izvora financija. (Obajdin, 2020) Ako se to uzme u obzir, ne iznenađuje činjenica kako su osobe iz ovoga uzorka činile kaznena djela kako bi utjerale dug vezan uz droge. Ovaj se rezultat može promatrati imajući u vidu rezultate Brocha i sur. (2000) koji su istaknuli činjenicu kako su većinu težih kaznenih djela vezano uz ilegalne droge počinili pojedinci koji sami nisu bili konzumenti ili ovisnici o ilegalnim drogama. U ovome slučaju jedno od mogućih objašnjenja jest to kako se radi o osobama koji nisu ovisnici, ali su možda dio većih kriminalnih organizacija koje se bave preprodajom droge te su činile kaznena djela kako bi od osoba koje duguju novac vezan uz nabavu ilegalnih droga nastojale iznuditi te novce. U tom slučaju možemo reći kako se radi o počiniteljima kaznenih djela kojima je činjenje kaznenih djela stil života (Walters, 1990) te koji iza sebe imaju i veću povijest kažnjavanja.

Vezano uz vrstu kaznenih djela, rezultati ne odudaraju od prijašnjih istraživanja te je vidljivo kako u ovome uzorku prednjače kaznena djela razbojništva, teške krađe, neovlaštena proizvodnja i promet drogama te krađe, dok su djela protiv spolnih sloboda najrjeđa. Uspoređujući rezultate s različitim pristupima kriminalitetu, možemo potvrditi činjenicu kako se pristupi objašnjenima kriminaliteta vezanog uz droge isprepliću. Naime, 81 % ispitanika izjavilo je kako su činili kaznena djela radi stjecanja sredstava za nabavu droge, a 74 % njih je to činilo pod utjecajem droge. Ono što je značajno istaknuti jest kako se kod 67 % ispitanika radilo o konzumiranju više vrsta ilegalnih droga istodobno što je vrijedan podatak za osobe koje rade u tretmanu osoba ovisnika o ilegalnim drogama.

Nadalje, vrijedan podatak jest i činjenica kako se u većini slučajeva radi o djelima koja nemaju osobine nasilnih kaznenih djela, no, detaljnije sagledavajući dobivene rezultate, ipak možemo primijetiti neke činjenice. Naime, iako je vidljivo kako ispitanici većim dijelom nisu činili nasilna kaznena djela kako bi pribavili sredstva za nabavu ilegalnih droga - fizičko nasilje i prijetnja bili su prisutni tijekom činjenja kaznenih djela kako bi se utjerao dug vezan

uz drogu, što je vidljivo iz tablice 3 za dobnu skupinu od 31. do 40. godine života. Ova se činjenica u određenoj mjeri podudara s Brownsteinovim (2013) zaključkom kako osobe koje češće konzumiraju ilegalne droge i već otprije imaju povijest činjenja kaznenih djela – kad-tad posegnu za nasilnim kaznenim djelima. Spomenuti autor navodi kako ne postoji jednoznačno objašnjenje za ovu činjenicu već da to uvijek ovisi o kontekstu situacije, ali i o vrsti ilegalnih droga koje osoba konzumira. Različite droge imaju različito djelovanje, stoga treba razlikovati nasilnost kao osobinu ličnosti te činjenje nasilnih kaznenih djela uslijed djelovanja konzumiranih ilegalnih droga ili određenih životnih okolnosti.

ZAKLJUČAK

Zloupotreba ilegalnih droga odavno je prepoznata kao problem koji pogađa gotovo sve zemlje te se na svim razinama u društvu nastoje organizirati preventivne politike kako bi se ovaj problem što više smanjio ili barem u najvećoj mogućoj mjeri stavio pod kontrolu. Prilikom kreiranja preventivskih politika vezanih za zloupotrebu ilegalnih droga potrebno je uključiti što je više moguće različitih segmenata društva, s obzirom na činjenicu kako ovaj problem ima različite etiološke i fenomenološke karakteristike. Nadalje, uzimajući u obzir koncepte „prekretnica“ (Sampson i Laub, 1993; 2005) te rizičnih i zaštitnih čimbenika (Bašić, 2000; Farrington i sur., 2012), jedna od pretpostavki jest i kako se utjecaj rizičnih i zaštitnih čimbenika mijenja u odnosu na pojedina životna razdoblja (Farrington, 2014). U tome smislu ima razloga promatrati postoje li određeni rizični čimbenici te određeni događaji koji su doveli do veće prisutnosti nasilja u određenoj dobnj skupini, u ovome slučaju u dobnj skupini između 31. i 40. godine života.

Kako je već prije navedeno, uz zloupotrebu ilegalnih droga gotovo uvijek je vezano i činjenje kaznenih djela, iako ta povezanost nije još uvijek do kraja razjašnjena pa se zapravo govori o pozitivnoj korelaciji zloupotrebe ilegalnih droga i činjenja kaznenih djela. Ovo je istraživanje također imalo svrhu steći dublji uvid u način na koji su zloupotreba ilegalnih droga i kriminalitet povezani - te su i rezultati pokazali kako uvelike ne odudaraju od dosadašnjih stranih i domaćih istraživanja.

Međutim, novi moment u istraživanju bila je i činjenica kako su se nastojale naći razlike između pojedinih dobnih skupina uzimajući pri tome u obzir i rezultate istraživanja u području kriminalne karijere. Iako je koncept kriminalne karijere već odavno prepoznat na globalnoj razini, u Hrvatskoj gotovo i ne postoje istraživanja koja kreću od toga koncepta. Stoga i ovo istraživanje ima određene nedostatke. Ponajprije se radi o malom uzorku ispitanika što je svakako moglo utjecati na rezultate istraživanja. Nadalje, kako do sada nema sličnih istraživanja u Hrvatskoj, problem je i usporedba dobivenih podataka jer, iako je bitno imati u vidu rezultate stranih istraživanja, usporedba sa stranim istraživanjima znači i usporedbu s različitim kulturama te etiološkim i fenomenološkim čimbenicima koji ne moraju uvijek biti isti u svim zemljama. Također, treba imati na umu kako se kvantitativnim istraživanjima mogu prikupiti određeni podaci, ali je za njihovo razumijevanje potrebno provesti i dodatna kvalitativna istraživanja kako bismo mogli razumjeti što je sve moglo utjecati na rezultate dobivene kvantitativnim analizama. Stoga je svakako preporuka da se nastoji provesti što više ovakvih istraživanja kako bismo dobili što veći broj kvalitetnih informacija na temelju kojih bismo mogli planirati različite preventivne, ali i tretmanske politike osoba koje zloupotrebljuju ilegalne droge te su u manjoj ili većoj mjeri uključene i u činjenje kaznenih djela.

LITERATURA

1. Armstrong, T., Britt, C. (2009). *The effect of offender characteristic on offense specialization and escalation*. Justice Quarterly, 21, 843-876.
2. Bašić, J. (2000). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište*. U: Bašić, J., Janković, J. (urednici). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 31-46.
3. Baumer, E., Lauritsen, L., Rosenfeld, R., Wright, R. (1998). *The influence of crack cocaine on robbery, burglary, and homicide rates: A cross-city, longitudinal analysis*. Journal of Research in Crime and Delinquency, 35, 316-340.
4. Bean, P., Wilkinson, C. (1988). *Drug taking, crime and the illicit supply system*. British Journal of Addiction, 83, 533-539.
5. Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J., Visher, C. (1986). *Criminal careers and career criminals*. Washington, DC: National Academy Press.
6. Broch, S., Cournoyer, L-G, Motiuk, L., Permanen, K. (2000). *In Bulletin on Narcotics*. United Nations International Drug Control Programme, 51(1-2), 57-73.
7. Brownstein, H. (2013). *Contemporary Drug Policy*. London: Routledge.
8. Butorac, K. i Mikšaj-Todorović, Lj. (2002). *Razlike među ovisnicima delinkventima s obzirom na direktnu i indirektnu involviranost u kriminalitet vezan uz drogu*. Kriminologija i socijalna integracija, 10(1), 35-40.
9. Carlsson, C. (2012). *Processes of Intermittency in Criminal Careers: Notes From a Swedish Study on Life Courses and Crime*. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 57(8), 913-938., doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781483349114.n23>,
10. Eggleston, E., Laub, J. (2002). *The onset of adult offending: a neglected dimension of the criminal career*. Journal of Criminal Justice, 30, 603-622.
11. Elander, J., Rutter, M., Simonoff, E., Pickles, A. (2000). *Explanations for apparent late onset criminality in a high-risk sample of children followed up in adult life*. British Journal of Criminology, 40, 497-509.
12. EMCDDA (2007). *Annual Report: the state of the drugs problem in Europe*. European Drug Report, EMCDDA.
13. Farrington, D. (2014). *Integrated cognitive antisocial potential theory*. U: Bruinsma, D., Weisburd, D. (urednici). Encyclopedia of criminology and criminal justice, New York: Springer, 2552-2564.
14. Farrington, D. P. (1986). *Age and crime*. U: Tonry, M, Morris, N. (urednici). Crime and justice: An annual review of research, Chicago: University of Chicago Press, 7, 189-250.
15. Farrington, D., Loeber, R., Ttofi, M. (2012). *Risk and protective factors for offending*. U: Welsh, B., Farrington, D. (urednici). The Oxford Handbook of Crime Prevention. Oxford University Press, 46-70.
16. Farrington, D., Piquero, A., Jennings, W. (2013). *Offending from childhood to late middle age: Recent results from the Cambridge study in delinquent development*. New York: Springer.
17. Gadd, D., Farrall, S. (2004). *Criminal careers, desistance and subjectivity: Interpreting men's narratives of change*. Theoretical Criminology, 8, 123-156.
18. Gjeruldsen, S., Myrvanga, B., Opjordsmoen, S. (2004). *Criminality in Drug Addicts: A Follow-Up Study over 25 Years*. European Addiction Research, 10, 49-55.

19. Hayhursta, K., Piercea, M., Hickmanb, M., Seddonc, T., Dunnd, G., Keanee, J., Millar, T. (2017). *Pathways through opiate use and offending: A systematic review*. International Journal of Drug Policy, 39, 1-13.
20. Horney, J., Osgood, D., Marshall, I. (1995). *Criminal Careers in the Short-Term: Intra-Individual Variability in Crime and Its Relation to Local Life Circumstances*. American Sociological Review, 60(5), 655-673.
21. Hser, Y.-I., Longshore, D., Anglin, M. (2007). *The life course perspective on drug use: A conceptual framework for understanding drug use trajectories*. Evaluation Review, 31, 515-547.
22. Hunt, D. (1991). *Stealing and dealing: cocaine and property crimes*. NIDA Research Monograph, 110, 139-150.
23. Jandrić Nišević, A., Doležal, D. Lotar Rihtarić, M., Jedud Borić, I., Novak, T. (2017). Izvješće o znanstveno-istraživačkom projektu „Istraživanje strukture i dinamike tržišta droga u Republici Hrvatskoj“. Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske.
24. Menard, S., Sharon Mihalić, S., Huizinga, D. (2001). *Drugs and crime revisited*. Justice Quarterly, 18(2), 269-299.
25. Moffitt, T. (1993). 'Life-course-persistent' and 'adolescence-limited' antisocial behavior: A developmental taxonomy. Psychological Review, 100, 674-701.
26. Nagin, D., Paternoster, R. (1993). *Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime*. Law & Society Review, 27(3), 467-496.
27. Nurco, D., Hanlon, T., Kinlock, T. (1991). *Recent research on the relationship between illicit drug use and crime*. Behavioral Sciences & the Law, 9, 221-242.
28. Obajdin, D. (2020). *Rad bez sigurnosti u Hrvatskoj najviše pogađa mlade i stare radnike*. (<https://faktograf.hr/2020/01/06/prekarni-rad-nesiguran-rad-trziste-rada/>. - 06.02.2020.)
29. Piquero, A., Farrington, D., Blumstein, A. (2003). *The criminal career paradigm*. U: Tonry, M. (urednik) Crime and justice: a review of research, University of Chicago Press, Chicago, 30, 359-506.
30. Piquero, A., Farrington, D., Blumstein, A. (2007a). *Key issues in criminal careers research: New analysis from the Cambridge study in delinquent development*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Piquero, A., Moffitt, T., Wright, B. (2007b). *Self-Control and Criminal Career Dimensions*. Journal of Contemporary Criminal Justice, 23(1), 72-89. doi:10.1177/1043986206298949
32. Rafaiee, R., Olyae, S., Sargolzaie, A. (2013). *The relationship between the type of crime and drugs in addicted prisoners in zahedan central prison*. International Journal of High Risk Behavior Addiction, 2(3), 139-140. doi:10.5812/ijhrba.13977
33. Sampson, R., Laub, J. (1990). *Crime and deviance over the life course: the salience of adult social bonds*. American Sociological Review, 55, 609-627.
34. Sampson, R., Laub, J. (1993). *Crime in the making: pathways and turning points through life*. Cambridge: Harvard University Press.
35. Sampson, R., Laub, J. (2005). *A general age-graded theory of crime: lessons learned and the future of life-course criminology*. U: Farrington, D. (urednik). Integrated developmental and life-course theories of offending. New Brunswick: Transaction, 165-181.
36. Schwaner, S. (2009). "Stick 'em up, buddy": robbery, lifestyle, and specialization within a cohort of parolees. Journal of Criminal Justice, 28(5), 371-384. doi: [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(00\)00052-0](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(00)00052-0).
37. Seddon, T. (2000). *Explaining the drug-crime link: theoretical, policy and research issues*. Journal of Social Policy, 29, 95-107.

38. Stenbacka, M., Stattin, H. (2007). *Adolescent use of illicit drugs and adult offending: a Swedish longitudinal study*. *Drug and Alcohol Review*, 26, 397-403.
39. Šarić, J., Sakoman, S., Zdunić, D. (2002). *Zlouporaba droga i uključenost u kriminalno ponašanje*. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11(2-3), 353-377.
40. Ulmer, J., Steffensmeier, D. (2014). *The Age and Crime Relationship Social Variation, Social Explanations*. U: Beaver, K., Barnes, J., Boutwell, B. (urednici). *The Nurture Versus Biosocial Debate in Criminology: On the Origins of Criminal Behavior and Criminality*, 377-396.
41. Walters, G. (1990). *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*. SAGE Publications, Inc.
42. Warr, M. (1998). *Life-course transitions and desistance from crime*. *Criminology*, 36, 183-216.

Abstract

Dalibor Doležal, Anita Jandrić Nišević, Tihana Novak

The specifics of the relationship between age and drug crime viewed through a criminal career concept

Drug-related crime has long been the subject of various types of research, primarily aimed at finding ways to prevent it. One of the concepts through which this connection can be viewed is the criminal career concept. This paper aimed to explore the relationship between age and the commission of criminal offences related to illegal drugs through the concept of a criminal career. The main results show that respondents most often commit theft in order to obtain funds for purchasing illegal drugs, and most often commit crimes of theft or robbery under the influence of illegal drugs, regardless of age. The paper also explores the connection between other aspects of the correlation between drug crime and certain age groups, which is essential for studying this phenomenon to prevent and rehabilitate the perpetrators of these crimes.

Keywords: age, crime, illegal drugs, criminal career